Panait Istrati
Pagini Autobiografice
Primii pasi spre lupta
II
CREZUL MEU

Doresc să spun direct, cititorilor de la noi, câte ceva din cele ce-mi stau pe inimă. Căci, din articolele tăiate de prin ziarele ce mi se trimet, am văzut că în curând o confuzie se va produce.
Nu vreau să spun că-mi arde tare de-a fi profet în ţara mea, nici că ţiu mult de-a rămâne bun prieten cu toată lumea, sau de a deveni. Din contra, sunt mulţumit că voi avea şi neprieteni, ca să nu zic duşmani. Eu n-am umblat la şcoala complezenţei sociale care-şi face reputaţia distribuind surâsuri ieftine, care trăieşte din cumpăneala cuvântului şi moare din lipsă de oxigen. Ba chiar îmi place răfuiala, am destul venin ca să mânuiesc ironia şi multă umanitate ca s-o încasez.
Dar mult mai dragă mi-e bunătatea înţeleaptă!
Să ne risipim aceste sărmane două zile ce le avem de trăit, scuipând pe oameni, să uiţi că un soare arde pe cer, că râuri curg pe pământ, că atâta desfătare cuprinde o pădure răcoroasă, ori un câmp plin de flori; să uiţi, -ceea ce nu uită nici un vierme, -că avem tot ce ne trebuie ca să sorbim viaţa, toată viaţa, atâta timp cât ochii ne sunt deschişi; şi să ne trecem vremea dând palme orişicui, când e mult mai sănătos să te dovedeşti prieten chiar şi aceluia care caută în tine un duşman, -nu e asta un adevărat blestem al lumii?
Dacă ar fi să măsor pe om cu măsura aceasta, apoi să se ştie că din parte-mi, atât de mare îmi fu porţia amărăciunilor vieţii încât aş avea dreptul să tai capul la o mie de oameni, partea mea de cruzime sfântă. Eu, însă, după ce am secat fântâna durerilor (toate durerile şi toate bucuriile îmi sunt cunoscute, afară de acelea de a dărui viaţă unui copil -ba chiar şi pe acelea le cunosc de când scriu!), eu am descoperit în fundul acestei fântâni un nou strat de bunătate, şi ce bunătate! Un om ia
o sută de mii poate că o cunoaşte.
Şi acum iată că două suliţe noi-nouşoare se îndreaptă spre biata mea coşniţă trupească: prieteni vechi îmi impută că scrisul meu nu e pe placul lor. Aceasta din faţă. Din dos, neamici noi, vor să-mi ia dreptul de-a fi îngropat lângă mama. Cei dintâi, straşnici în a duşmăni, pretind că-mi voi uita originea modestă; cei din urmă că Chira nu e românească. Cu aceştia mă voi învoi repede spunându-le că puţin îmi pasă de ce e românesc şi de ce e ţigănesc. Mă interesează, nu ceea ce poartă un drapel, ci numai ce e umanitar, căci mama mea, mai româncă decât mulţi pretinşi români, a uitat să-mi vorbească cu mărinimie de ţara în care gardiştii voiau s-o aresteze seara, ca fiind beată, când ea mătăhăia de trudă cum

numai poporul cunoaşte, -dar n-a uitat niciodată să-mi spuie că omului îi face cinste să fie bun şi drept.
Prietenilor vechi, însă, cari au umplut puşcăriile naţionale şi cu cari am suferit, aş vrea să le spun că niciodată drumul lor n-a fost cu totul al meu, nici predilecţiile lor, cu totul ale mele. Că niciodată n-am putut să mă împac cu un partid; că nu e în firea mea să mă supun unei hotărâri când această hotărâre nu-mi convine; şi că dacă aş avea în mâini puterea lumii, n-aş şti ce să fac cu ea, convins fiind că omului poţi să-i iei, dar nu să-i dai cu sila. Nici chiar libertatea nu poţi să i-o dai cu sila. Aş vrea să le mai spun că dacă pentru ei lumea e împărţită numai în săraci şi bogaţi, să mi se îngăduiască să cred că pentru mine lumea mai e împărţită şi în oameni ce se nasc liberi, şi oameni ce se nasc robi. Robul sărac rămâne rob şi atunci când se îmbogăţeşte, căci eu nu reduc crâncena problemă a vieţii la o farfurie cu fasole; iar omul liber, rămâne liber şi în puşcărie. Că nu acolo e locul lui, o ştiu şi eu, -dar mai ştiu că multe Bastilii vor trebui să fie luate cu asalt, înainte de-a nu se mai zidi Bastilii. Totuşi, -fără să-mi fac iluzii, şi dacă n-ar fi decât să smulg cărămida care m-a separat un ceas de soarele vieţii, -eu sunt gata să mă amestec în toate hoardele cari vor să dărâme Jilavele internaţionale, să dărâme mereu şi mereu, dar cu o condiţie: să nu mi se ceară apoi să viu şi eu cu noi cărămizi ca să zidim noi Jilave.
Iată crezul meu.
Dar tot crezându-mi crezul, eu îmi trăiesc viaţa, şi viaţa mea nu intră într-o teacă de cuţit. Liber e fiecine să se zbată lepădându-se de credinţe cum se leapădă de cămaşă. Deasupra credinţelor uscate şi şovăielnice, însă, eu pun iubirea caldă ce vine de la inimă. Sunt gata să iubesc orice om liber! Aşa am fost totdeauna. Aşa rămân. Nimeni şi nimic nu-mi va putea schimba o iotă din ce m-a învăţat viaţa şi din ce îmi simte inima. N-am nevoie de dădacă.
Pe petecul de pământ ce se cheamă România, -şi care şi-a dublat suprafaţa şi numărul puşcăriilor, -eu am rădăcini adânci. O fi frumos să scrii în franţuzeşte fără să fi deschis o gramatică;
o fi frumos să ai cu tine toată presa pariziană, de la necăjita Humanité a lui Jaurès până la gravul Figaro şi regalista Action Française, aceasta din urmă mai elogioasă decât oricare; dar mult mai frumos e să rămâi ceea ce te-ai născut, când te-ai născut iubind -şi eu îmi aduc aminte mereu că la şapte ani păşteam caii la câmp, în preajma Baldovineştilor, ascultând poveştile unchiului Anghel şi tânguirile mamei care îmi spunea pe româneşte că o dor braţele „de-atâta spălat străin".
Un om de frunte francez îmi spunea zilele trecute: -„Dacă ai vrea să te naturalizezi francez ai obţine premiul Goncourt".
— „Şi pe urmă?"...
— „He! Asta înseamnă cinci mii de franci peşin şi o sută de mii de Chira vândute!"
— „şi pe urmă?"...
Acest al doilea „şi pe urmă" a scandalizat pe un om de bun-simţ şi i-a făcut să se îndoiască cum că eu aş fi cu adevărat autorul Chirei.

He, he, Costică! "Are Chira socoteală" se zice la Brăila. Quanto sangue costa... Cine va şti cât sânge a costat, exclamă Michelangelo. şi eu tot mai sper să-mi cultiv cartofii şi să-mi cresc găinile, acolo unde a murit o mamă bună acum cinci ani, privind, înainte de a-şi da sufletul, spre uşa pe unde trebuia să-i apară feciorul. şi ea şi-a dat sufletul fără să mă aibă la căpătâi... şi eu am citit într-o seară, -la Geneva, în această Elveţie de unde duşmănia omenească nu mai mă lăsa să ies să alerg la mama, -am citit pe o cartă poştală, tocmai la sfârşit:...„aci noi suntem cu toţii bine, numai că biata ta maică a murit în Săptămâna Mare"...

„Numai"!... Ah, multe rele am uitat în viaţa mea, dar pe acest „numai" nu pot să-l uit. şi mă înfioară grozav când mă gândesc câţi „numai" ca al meu trebuie să aibă omenirea pe suflet.

Pentru toţi aceşti „numai", eu îmi voi păstra paşaportul românesc. şi, lasă!... Va veni ea vremea răfuielii cu frumoasa mea ţară românească: eu ştiu să aştept.

Şi aşteptând, eu, întind o mână de bun amic tuturor acelora cari m-au cunoscut, ca şi acelora cari vor să mă cunoască. Lumea întreagă e demnă de iubit, dar tot mai cu drag mă plec spre cutare faţă de prieten care mă citeşte plângând, la Brăila. El plânge, nu fiindcă am ajuns mare ciorbagiu, ci pentru că, în loc să reapar în noroiul vieţei cu ochi de nebun şi cu un mare cuţit în mână, eu viu tot cu zâmbet pe buze, tot cu inimă iubitoare, şi mereu gata să mai cânt, de pildă: „Când eram crai în Beoţia..."

Mai vin cu o floare în mână. Se poate ca floarea asta să miroasă rău. Da, dar e a mea. Şi pe cine am rugat eu s-o miroasă?

Arta e o minunată minciună. Nici un ziar, nici o revistă nu vor putea spune că m-au văzut urcându-le scările cu un manuscris, cerşind înserarea. Dar mulţi m-au văzut căutând prietenia.

Mulţi artişti sunt în stare să facă artă, puţini ştiu să fie prieteni. Şi eu voi crede mereu că prietenul e cel mai mare artist al inimii omeneşti prietenoase. Eu nu întreb care artist a reuşit. Uneori, cel din umbră, mi-e mai simpatic decât cel trâmbiţat. Dar voi întreba fără încetare:

— Care e artistul care ştie să iubească un om, tot cultivându-şi cartofii?

Căci e o ruşine de-a te numi artist când nu ştii să iubeşti un om şi să-i oferi un cartof fiert.

Până unde arta are dreptul de-a ridica nasul, o ştiu toţi artiştii. Unde trebuie să începem a ne îndoi de umanitatea artei, o ştiu mai puţini. Dar câţi ştiu că arta e o simţire sfântă care nu se vinde la mezat? Cu aceşti artişti prieteni, şi cu toţi prietenii artei, eu năzuiesc să mă adun într-o zi; să ne plecăm împreună spre pământul dătător de viaţă şi cu toţii să cântăm slavă aceluia care a creat simţirea, dar nu ne-a spus s-o vindem pe gologani.

Paris, 24 iunie 1924